

Rättstillämpning i samarbetsamtal

Av: Agnes Gerle

Vt-11

Handledare:
Maria Bangura Arvidsson

The aim with this study is to examine how family law secretaries relate to and practice law in the context of family mediation. Family mediation is a supporting measure provided by the family law office to separated parental couples in conflict concerning the custody, housing situation or the right of access to their mutual child. The study is based on data from interviews performed with family law secretaries employed by two different family law offices. The data has been analysed with a theoretical starting point in Ernest Laclau's och Chantal Mouffe's discourse analytic theory and Mai Heide Ottosen's discourse theoretical discussion concerning constructions of *the best of the child* in disputes over right of access. To enable an understanding of the family law secretaries application of the law focus is drawn upon the tools and terms of reference in their work with family mediation. To make the study more specific the discussion is centered around following themes; *parents cooperation, the child's will* and *alternating housing*. The study results in an understanding in which the family law secretaries application of the law is seen as practised within a finite discourse. Within the discourse parental cooperation is worded as the fundamental aim of family mediation practice. Parental cooperation becomes both the means and the aim to reach the discursive desired family situation. The will of the child and alternating housing is handled in relation to parental cooperation and conflict, rather than in relation to the best interest of the child. This said with an discursive understanding of the best interest of the child primarily as having cooperating parents.

Keywords: Family mediation, family law, application of the law

Nyckelord: Samarbetssamtal, familjerätt, rättstillämpning

1. Inledning	3
1.1 Problemformulering	3
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	4
1.4 Begrepp	5
2. Inramning av praktiken	5
2.1 Den juridiska ramen för samarbetsamtal och avtal	5
2.2 Samarbetsamtal	6
2.3 Överenskommelser och avtal	7
3. Metod	8
3.1 Att hantera metodens eventuella begränsningar	9
3.2 Urval	10
3.3 Transkribering	10
3.4 Kodning	11
3.5 Etiska överväganden	11
4. Tidigare forskning och teori	12
4.1 Tidigare forskning	12
4.2 Ottosens två diskurser	15
4.3 Diskurs enligt Laclau och Mouffe	16
5. Empiri och analys	17
5.1 Att arbeta med och tolka lagen	17
Verktyg för att tolka lagstiftningen.....	17
Förhållningssätt till lagstiftningen.....	18
Praktiken inom diskursens ramar.....	19
Individuella bedömningar – en möjlighet eller en begränsning?.....	20
5.2 Lagområden	21
Föräldrars samarbete kontra barns rätt.....	21
Att förhålla sig till barnets vilja.....	22
<i>Att välja bort barnsamtal</i>	22
<i>Att välja barnsamtal</i>	23
Växelvis boende – barnets bästa?.....	24
Diskursen kring samarbete.....	25
Samarbetsamtal – ingen plats för barn.....	26
Växelvis boende – mål eller medel?.....	27
6. Sammanfattande diskussion	28
7. Referenslista	30

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Vid en separation omförhandlas roller, relationer och livssituation för en familjs medlemmar. Förutom att föräldrarnas relation till varandra förändras så leder en separation också till nya förutsättningar för föräldraskapet. Den förändring som sker och de förhandlingar som genomförs kan leda till konflikter som är svåra att hantera på egen hand inom familjen. Samarbetssamtal är ett forum där föräldrar som är i konflikt, gällande omsorgen om sina barn, ska kunna mötas och nå samförstånd. Genom detta samförstånd är det menat att de gemensamt ska kunna hantera frågor om vårdnad, boende och/eller umgänge för sina barn. Samarbete kring frågor gällande barnen är centralt i samtalet, för att understödja och efterhålla fortsatt samarbete framställs i vissa fall ett avtal som reglerar samarbetet mellan föräldrarna. 2008 separerade ca 48500 föräldrapar med barn upp till 17 år (SCB 2010). Föräldrar till ca 18500 barn i sambetssamtal, ca 4800 av dessa föräldrapar tecknade avtal om vårdnad, boende eller umgänge (Socialstyrelsen 2010 s.16-17).

I de fall föräldrarna själva inte kunnat nå en lösning på sin konflikt deltar familjerättssekreterare i sambetssamtalet för att hjälpa föräldrarna att nå en överenskommelse. Denna överenskommelse ska vara tillfredsställande för föräldrarna och framförallt välfungerande för barnen det gäller. Den överenskommelse som eventuellt nås ska även vara formulerad av föräldrarna själva. Ändå är en premis för mötet att det sker en påverkan från den eller de familjerättssekreterare som leder samtalet. Detta då behovet av yttre påverkan, som syftar till förändring av dialogen mellan föräldrarna, är det som föranlett sambetssamtal. Familjerättssekreterarens inverkan på samtalet uttrycks tydligt i Annika Rejmers (2003) studie rörande vårdnadstvister.

”De professionella aktörerna svarar att sambetssamtalets fria form är dess styrka och fördel eftersom den dels skapar möjlighet till dialog mellan föräldrarna, dels ger socialsekreteraren möjlighet att påverka och *tvinga fram de goda krafterna* inom föräldrarna ”... (Rejmer 2003s 105-106)

De föräldrar som möts i sambetssamtal har en varierande kunskap om de lagar som reglerar föräldraskapet vad gäller vårdnad, umgänge och boende för barn. I denna kunskapsfråga spelar familjerättssekreteraren en viktig roll då han/hon besitter relevant juridisk kompetens. Sambetssamtal sker visserligen inte i en primärt juridisk kontext, istället genomförs de med förhoppning om att samarbete ska kunna nås utan direkt rättslig reglering. Dock är det så att alternativet till samarbete utifrån sambetssamtal ofta är rättslig tvist. Föräldrar i sambetssamtal har därför mycket att vinna på att förstå vilka lagar man har att förhålla sig till och vilka

möjligheter, skyldigheter respektive rättigheter som följer av dessa. Ett uttryck för samarbetsamtalets villkor är enligt Johanna Schiratzki (2008 s.69-70) ”förhandlingar i lagens skugga”. Med detta avses att föräldrarna har en uppfattning om hur en domstol skulle döma i eventuell tvist, och att de justerar sina förhandlingskrav utifrån denna uppfattning.

Familjerättssekreterares praktiserande av juridiken är inte nödvändigtvis oproblematiserande. Titti Mattson (2010 s 21-23) lyfter fram en utgångspunkt i barnrättslig forskning som problematiserar den enskildes förhållande till fenomenet familj. Hennes resonemang är även relevant i relation till arbetet med familjer i samarbetsamtal. Hon påtalar att professionella agerar utifrån en kontext som anger vissa möjligheter och begränsningar beroende av olika strukturella förutsättningar. Utifrån detta menar jag att en familjerättssekreterares handlande därför förstås bäst om det ses ur flera perspektiv; individens förhållningssätt, laglig reglering, familjerättsbyråns praxis och samhälleliga normer. En problematisering av dessa faktorer påverkan kan ge en djupare förståelse av hur lagstiftningen förstås och används i samarbetsamtal. Detta då det skulle innebära ett synliggörande av den kontext som sätter ramarna för familjerättssekreterarens förståelse och presentation av lagen. För att kunna lyfta fram kontexten och dess påverkan genomförs analysen med en diskursanalytisk ansats.

I samarbetsamtal kan familjerättssekreterare vara en viktig källa till kunskap om rådande lagstiftning. Därför är det av intresse att se hur den kunskapen formas och sedan förmedlas till föräldrarna. Detta då den förståelse föräldrarna har av sina lagliga möjligheter och begränsningar, sannolikt påverkar vad de ställer för krav och vilka eftergifter de går med på.

1.2 Syfte

Syftet med studien är att se hur juridiken förstås, praktiseras och framställs av familjerättssekreterarna i samarbetsamtal, och vilka konsekvenser detta kan leda till.

1.3 Frågeställningar

- Hur förhåller sig familjerättssekreterarna till juridiken vid samarbetsamtal?
- Vilka ramar finns för familjerättssekreterarnas förståelse och tolkningar av juridiken?
- Vilka mönster finns i relationen mellan familjerättssekreterarnas förståelse av juridiken och vilka handlingsalternativ som blir möjliga för föräldrar?
- Hur kan familjerättssekreterarnas eventuella förväntningar på vad som ska åstadkommas i samarbetsamtal påverka utfallet av samarbetsamtal?

1.4 Begrepp

Samarbetssamtal ramas in av olika rättsliga regelverk. Det kan gälla på vilka grunder insatsen initieras, regler för hur processer ska genomföras inom familjerätten som en myndighet, anmälningsplikt etc. När begreppet *juridik* används i den här undersökningen syftar jag framför allt till den del av lagstiftningen som reglerar möjligheterna för de diskussioner och överenskommelser, som ett samarbetsamtal kan resultera i. Min diskussion av de rättsliga ramarna utgår därför från de lagparagrafer som föräldrar och familjerättssekreterare måste förhålla sig till när ett barns vårdnad, boende eller umgänge behandlas. Lagtexten måste vidare sättas i relation till tillhörande rättskällor, då det är genom dessa lagtexten ska förstås och tillämpas. En närmare precision av dessa rättsliga ramar följer under avsnittet ”Inramning av praktiken”.

Med begreppet *diskurs* avser jag hur man inom ett område tillskriver vissa betydelser till språk och sociala fenomen. Dessa betydelser framstår som fastslagna och självklara inom diskursen och andra möjliga betydelser utesluts. Diskursen innebär en strävan efter entydighet där språkliga uttryck och sociala handlingar är del av den diskursiva betydelsebildningsprocessen (Winther Jörgensen och Phillips 2000 s.32-36). När jag undersöker familjerättssekreterarnas rättstillämpning gör jag det således med utgångspunkt i att de agerar inom en diskurs där det finns ett gemensamt sätt att förstå språk och sociala fenomen. Familjerättssekreterarna utgår i sin praktik från sin diskursiva förståelse, och vad de gör och hur de uttrycker sig upprätthåller diskursen.

2. Inramning av praktiken

2.1 Den juridiska ramen för samarbetsamtal och avtal

Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap 3§ ska kommuner erbjuda samarbetsamtal och hjälp att stifta avtal om vårdnad, boende och umgänge till föräldrar som efterfrågar det. Detta anges också i Föräldrabalken (1949:381) 6 kap 17a§ FB. Vidare kan domstol uppdra åt socialnämnden att ordna samarbetsamtal åt föräldrar enligt FB 6 kap 18§. Vid samarbetsamtal har samtalsledaren till uppgift att bevaka barnets bästa som formuleras i FB 6 kap 2a§ samt att försäkra sig om barnets vilja enligt samma paragraf. Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Föräldrar kan avtala om vårdnaden av barn enligt FB 6 kap 6§, om barns boende enligt 6 kap 14a§ andra stycket samt om umgänge enligt 6 kap 15a§ tredje stycket socialnämnden har till uppgift att godkänna eller ej godkänna avtalet.

2.2 Samarbetssamtal

En framträdande ambition med samarbetsamtal är att undvika tvist i domstol. Tvister i domstol anses ofta leda till en upptrappning av konflikten, och då vårdnadsprocesser genomsnittligt pågår i två år måste barnen leva lång tid i en pressad situation med ovisshet om framtiden. Att förlägga lösningen av konflikten inom ramarna för socialtjänsten istället för rättsväsende kan förkorta processen och underlätta konfliktlösning. Inom både socialtjänst och rättsväsende ska man agera utifrån lagstiftningen som gemensam vägledning men myndigheterna har olika uppgifter och kompetenser (Socialstyrelsen 2003 s.14-16). I Lagkommentaren till FB 6 kap 18§ anges att det inte finns några hinder mot att föräldrar inleder eller fortsätter samarbetsamtal efter att de påbörjat en rättslig tvist (Walin & Vängby 2010).

I lagstiftningen understryks barnets behov av nära och god kontakt med båda sina föräldrar, detta utifrån beaktande av eventuell risk för att barnet utsätts för övergrepp eller far illa på annat sätt. Barnets bästa ska vara avgörande vid frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Utifrån barnets ålder och mognad ska beslut också fattas med hänsyn till barnets vilja. Vikten av det gemensamma föräldraansvaret och samförståndslösningar ligger till grund för ambitionen med lagstiftningen. Socialtjänsten har som uppgift att underlätta för sådana lösningar genom bland annat samarbetsamtal och avtal (Socialstyrelsen 2003 s.14). Vad gäller samförståndslösningar anges i förarbetet till lagstiftningen att när det gäller vårdnad, boende och umgänge så har rättvisa mellan föräldrar inget med saken att göra, barnets intressen måste stå i fokus (Proposition 2005/06:99 s 39)

Även om lagstiftningen ska vara rättesnöre i familjerättssekreterarnas arbete finns det områden där det saknas tydliga riktlinjer. Ett exempel på en sådan otydlighet är den avvägning som måste göras mellan vikten av hänsynstagande till barnets vilja kontra den eventuella negativa påverkan ett sådant hänsynstagande kan ha för barnet. Med negativ påverkan menas de konsekvenser det kan innebära för barnet att få inflytande över beslut som ska vara de vuxnas ansvar. Vid oklara fall krävs det att familjerättssekreteraren gör en välgrundad professionell bedömning av det specifika fallet (Socialstyrelsen 2003 s.17). För att handha samarbetsamtal fordras särskild kompetens med socionom- eller psykologexamen som grundutbildning. Därtill bör man ha vidareutbildning i socialt behandlingsarbete och utbildning om barn och barns behov. Socialstyrelsen anger det som nödvändigt att samtalsledaren besitter kunskap om barns behov och utveckling, mellanmänniska relationer samt konfliktbearbetning för att bedriva samarbetsamtal. Kommunen är ansvarig för att personalen har lämplig kompetens samt kontinuerlig kompetensutveckling. Med

kompetensutveckling avses utbildning, fortlöpande praktisering av samarbetsamtal, handledning och reflekterande samtal med kollegor (Socialstyrelsen 2003 s.112, 125).

I proposition 2005/06:99 (s.47-48) anges att barn, om det inte är olämpligt, på något stadie bör komma med i samarbetsamtalen. Detta bör i regel ske när föräldrarna har börjat samarbeta. I första hand uppmanas handläggare till att tala med föräldrarna för att utröna barnets behov och inställning, finns det därefter oklarheter bör man om det är lämpligt tala med barnet. Dock vill man inte närmare reglera detta i lag utan anser att socialstyrelsens vägledning genom allmänna råd får bättre genomslag. I socialstyrelsens allmänna råd (SOFS 2003:14 s 3) anges, gällande att som handläggare träffa barnen vid samarbetsamtal, vilka aspekter som ska utgöra grund för bedömningen. Förutom barnets ålder och mognad ska dess behov av information och att få berätta om sin situation vara avgörande. Samtal med barnet måste ha ett klargjort syfte.

Det finns i dagsläget ingen enhetlig metod för samarbetsamtal. Istället utarbetas olika metoder och förhållningssätt utifrån lokala förutsättningar så som resurser, kompetens och erfarenhet. Det anges som betydelsefullt att samarbetsamtalen bedrivs med flexibilitet och anpassas till föräldrars specifika önskemål och behov. Familjerättssekreterarens uppgift i samarbetsamtal är att understödja att föräldrarna når en hållbar överenskommelse som båda parter kan respektera. Det är av vikt att samtalsledaren förhåller sig neutral till den konflikt som föreligger, för att främja en dialog där båda parter kommer till tals. I dialogen ska de delar tillvaratas och utvecklas som kan leda till samförstånd. I den processen åligger det också familjerättssekreteraren att tillvarata barnets bästa. Ansvar för barnets bästa kan föranleda att familjerättssekreterare intar en mer aktiv roll där hon/han kommer med konkreta förslag, alternativt redovisar för följderna av föräldrarnas förslag som ej uppfattas vara till barnets bästa (Socialstyrelsen 2003 s.114-123).

Om familjerättssekreteraren anser att möjligheten till samförstånd mellan föräldrarna är mycket liten eller obefintlig bör dessa informeras om detta och samtalen avslutas. Föräldrarna ska då informeras om andra former av stöd, exempelvis familjerådgivning (Socialstyrelsen 2003 s.111-112)

2.3 Överenskommelser och avtal

I slutfasen av samarbetsamtal kan föräldrarna nå en privat överenskommelse, skriftlig eller muntlig. En sådan ska inte godkännas av socialnämnden, den kan heller inte verkställas (Socialstyrelsen 2003 s.119). Om det ska finnas möjlighet att verkställa föräldrarnas överenskommelse måste denna formuleras i ett avtal. Ett sådant avtal har samma verkan som en

dom och möjligheten till verkställan innebär en möjlighet att med tvång genomföra vad som avtalats (SOF S 2003:14 s.119, 137). För att avtalet ska vara juridiskt giltigt krävs socialnämndens godkännande, beslutet kan dock delegeras till anställd och det finns inget hinder mot att beslutsfattaren också är samtalsledare vid föräldrarnas samarbetsamtal. Innan godkännande kan ges finns vissa kriterier som måste uppfyllas. En handläggare ska ha träffat båda föräldrarna för att försäkra sig om deras identitet och att avtalet är bådadas uttryckliga vilja. Vidare ska handläggaren genomföra en prövning av avtalet och informera föräldrarna. Informationen ska gälla avtalets rättsliga verkan, eventuella ekonomiska konsekvenser av avtalet samt att den prövning som görs av avtalet. Föräldrarna ska också informeras om att för att ett avtal ska godkännas måste det mynna ut i att det är det bästa för barnet. Socialnämndens prövning av ett avtal ska vara av samma slag som den prövning en domstol gör av föräldrars överenskommelse. Därför krävs ett lika gott beslutsunderlag som en domstol har när den prövar en gemensam ansökan. Socialnämnden är således skyldig att se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Socialnämndens bedömning ska göras utifrån vad som anges i förädrabalken och avtalet måste vara formulerat till barnets bästa. Vid prövningen ska man också se om det finns svårigheter hos föräldrarna som påverkar förutsättningarna för att avtalet efterlevs. Socialnämnden har mandat att antingen godkänna ett avtal eller vägra detsamma, dock finns ingen möjlighet att ändra avtalets utformning eller innehåll. Istället bör socialnämnden verka för att föräldrarna förtydligar eller ändrar avtalet på egen hand, vid behov är socialnämnden skyldig att erbjuda hjälp med detta. Nämndens beslut kan inte överklagas, vill föräldrarna gå vidare får de istället väcka talan i domstol (Socialstyrelsen 2003 s127-132).

3. Metod

Fokus för min undersökning är hur familjerättssekreterare praktiserar och förhåller sig till lagstiftningen som en ram för samarbetsamtal och därtill hörande avtal. Då det är familjerättssekreterarnas förståelse och uppfattningar jag vill undersöka har jag valt att använda mig av intervjuer som metod. På detta vis vill jag få tillgång till en förståelse av informanternas situation som jag inte kunnat införskaffa på annat håll (Aspers 2007 s.135-136). Jag har valt att intervjua familjerättssekreterarna genom semistrukturerade intervjuer. Tidsramen för varje enskild intervju har varit 45-60 minuter. Intervjuerna har förberetts genom framställande av en tematiskt uppbyggd intervjuguide. I denna har jag angivit övergripande teman för intervjuerna;

Familjerättssekreterarnas förståelse och användning av lagen, Föräldrars kunskap om och inställning till lagstiftningen samt Samarbetsamtalets syfte. Dessa teman, med tillhörande frågor, har utarbetats efter att jag närmare studerat familjerättssekreterarnas förutsättningar i arbetet med

samarbetssamtal. I Socialstyrelsens (2003) handbok *Vårdnad, boende och umgänge* anges riktlinjer för arbetet. I SoL (SFS 2001:453) och FB (SFS 1949:38) formuleras de juridiska ramarna familjerättssekreterarna har att förhålla sig till. Jag har också tagit del av vetenskaplig litteratur för området, framför allt Lars-Christer och Margareta Hydéns (2010) bok *Samtal om den nya familjen* och Johanna Schiratzkis (2008) *Mamma och pappa inför rätta*.

Semistrukturerade intervjuer ger möjligheten att följa med i en dialog som går utanför de förberedda frågorna (Aspers 2007 s.137). Denna möjlighet har jag haft stor nytta av i samtal med de olika familjerättssekreterarna. Familjerättssekreterarnas olika metoder och förhållningssätt har gjort att tyngdpunkten i intervjuerna skiljt sig åt. Genom öppenheten i dialogen har jag kunnat följa ett resonemangs utveckling för att sedan återgå till de förberedda frågorna.

Enligt Tim May ger semistrukturerade intervjuer möjlighet till fördjupning av de svar som ges. Detta då dialogen mellan intervjuare och intervjuad möjliggör förtydliganden och utveckling av svaren (May 1997 s.150-151). Genom en sådan fördjupning har jag nått fram till en empiri där jag redan i intervjusituationen kunnat klargöra frågetecken som uppstår. Redan i författandet av min problemformulering och i förberedandet av undersökningen förhåller jag mig till den analytiska dimensionen av min undersökning. Därför anser jag att det varit en fördel att i intervjusituationen kunna ge utrymme för utveckling av svaren som ges, i förhållande till syftet med undersökningen. Avsikten med detta har inte varit att styra familjerättssekreterarna in i ett förväntat resultat utan att understödja en dialog som ger djup och nyanser till analysen.

3.1 Att hantera metodens eventuella begränsningar

Jag har haft för avsikt att söka en förståelse för familjerättssekreterarnas agerande utifrån deras egna referensramar. May (1997 s.151) menar att semistrukturerade intervjuer tillåter den intervjuade att formulera svar med egna begrepp samtidigt som det finns potential till att skapa jämförbarhet. Jag anser liksom May att intervjuformen givit utrymme för informanterna att använda den egna begreppsfloran, men samtidigt är jag medveten om att jag när jag ställt frågor ändå definierat fenomen och presenterat begrepp som påverkat vilka svar som blivit möjliga. För min undersökning vill jag mena att detta inte behöver ses som en negativ påverkan då jag varit intresserad av just dialogen och hur informanterna talar om sitt agerande. Jag är medveten om att svaren som jag fått inte är samma svar som framkommit i dialog med en annan intervjuare. För att göra min personliga påverkan till ett hjälpmedel har jag, inför utformningen av intervjuguide, sökt bredda min egen begreppsapparat för ämnet. Detta genom att läsa om samarbetssamtal i vetenskaplig litteratur, på internetforum och i myndighetstexter. Ambitionen med detta har varit att öppna upp för vidare

definitioner och en tillåtande intervjumiljö vad gäller begreppsanvändning och förståelse av fenomenen som diskuteras.

En svårighet i en intervjusituation kan vara att samtalet stannar upp och att det blir svårt att komma vidare. Det kan också bli så att informanten besvarar frågor på en alltför generell nivå. För att hantera sådana situationer har jag valt att utforma redskap för att kunna konkretisera samtalet (Aspers 2007 s.141-142). Redskapen har varit ett antal konkreta exempel som underlag för dialog där familjerättssekreterarens reflektioner kring en konkret situation givit inblick i hur hon/han förhåller sig till de teman som finns formulerade i intervjuguiden.

3.2 Urval

Då jag ville undersöka hur lagstiftning hanteras i samarbetsamtal valde jag att vända mig till familjerättssekreterare för mina intervjuer. Flera aktörer berörs av samarbetsamtal, men då familjerättssekreterarna har den, för samarbetsamtal, juridiska kompetensen ville jag ta del av deras uppfattningar. Genom att vända mig till dem ville jag få beskrivet hur en, i flera fall, övergripande lagstiftning hanteras i arbetet med enskilda familjer.

Kommuner har viss frihet i utformningen av samarbetsamtal och verksamheten kring dessa, därför har jag valt att vända mig till familjerättsbyråer i två olika kommuner. Detta för att jag genom undersökningen vill synliggöra mönster över gränserna för lokala verksamheter. Inom dessa familjerättsbyråer har jag sökt tre familjerättssekreterare från vardera att intervjua. Antalet är å ena sidan valt utifrån att jag vill få ett material som ger möjlighet att förstå diskursiva mönster och inte bara den individuella familjerättssekreteraren, å andra sidan gör undersökningens begränsade tid och omfång att fler intervjuer inte hade varit möjligt utifrån den intervjuform jag valt. Under uppsökandet av familjerättssekreterare visade det sig att det från den ena familjerättsbyrån enbart var två personer som var villiga att delta i undersökningen. De resonemang och förhållningssätt som framkom visade dock att intervjuer med fem informanter gav ett tillräckligt material för undersökningens syfte.

3.3 Transkribering

Under intervjuerna använde jag bandspelare för att försäkra mig om att informanternas utsagor blev korrekt representerat i undersökningen. Jag har transkriberat intervjuerna i sin helhet, dock har pauser enbart skrivits in när jag ansett dem vara avgörande för förståelse. Utskrifterna kompletteras

med anteckningar från intervjuerna där jag noterat stämningar, gester etc. Dessa kompletterande anteckningar har noterats vid sidan av de transkriberade intervjuerna. Detta för att jag vid senare genomläsning skulle kunna särskilja att det är mina tolkningar av situationen som uttrycks (Aspers 2007 s.149-150). Intervjuerna har anonymiserats. Familjerättssekreterarna anges inte med namn eller kännetecken i undersökningen, detta för att undvika igenkänning. Städerna där familjerättsbyråerna ligger har tilldelats fingerade namn.

3.4 Kodning

Efter att intervjuerna transkriberats har materialet kodats. I formuleringen av koder har jag i den inledande fasen använt mig av ett induktivt tillvägagångssätt. Aspers beskriver hur man på så vis utvinnet begrepp och sammanhang ur ett material för att formulera koder (Aspers 2007 s.159-160). Jag har därigenom fått förutsättningar för en analys med representation i empirin. Jag har varit medveten om att de teman jag formulerat inför intervjuerna påverkat vad jag sökt och vad jag funnit. I kodningen var fokus att särskilja familjerättssekreterarnas uppfattningar om sig själva, andra aktörer och olika ämnen. Kodningen blev ett sätt att rita upp en karta över lagstiftningen i samarbetsamtal och familjerätt som kontexter. På denna karta fick jag möjlighet att utläsa familjerättssekreterarnas vägar till kunskap och hur de förhåller sig till de aktörer och fenomen de möter.

Att analysera ett material utifrån en diskursteoretisk ansats innebär en ambition att utkristallisera vilka olika betydelser som tillskrivs begrepp och sociala fenomen (Winther Jörgensen och Phillips s.57-58). I bearbetningen av materialet har jag sökt tydliggöra skiljelinjer för olika uppfattningar och vilka konsekvenser som kan följa av att en betydelse dominerar. Jag har lyft fram centrala begrepp ur materialet för att se vilken betydelse familjerättssekreterarna tillskriver dem och hur begreppen relateras till varandra.

3.5 Etiska överväganden

Jag har valt att närma mig de professionella aktörerna i samarbetsamtalet. Att jag inte utfört min undersökning utifrån information från barn eller föräldrar, beror på att den uppsats som undersökningen kommer resultera i inte väger upp för ett intrång i dessa personers privatliv. De befinner sig under tiden för samarbetsamtal i en utsatt situation. Jag skulle inte ha kunnat förutspå eller bemöta den eventuella skada samtal med dessa personer kunnat orsaka, därför valde jag att inte ha med dem som informanter.

Kontakten med familjerättsbyråerna har inledningsvis skett genom enhetschefen för arbetsplatsen. Dessa har sedan vidarebefordrat information om min undersökning och intervjuer till familjerättssekreterarna. Dessutom ingick information angående inspelning av intervjuerna, anonymisering, frivillighet i och möjlighet att avbryta medverkan samt att materialet från intervjuerna förstörs efter uppsatsarbetets avslut. När jag presenterar utdrag från intervjuerna har jag valt att bara ange från vilken av familjerättsbyråerna citatet är hämtat, och inte särskilja de enskilda familjerättssekreterarna. Detta för att intervjudeltagarnas anonymitet ska gälla även inom gruppen informanter.

I undersökningen har jag inte haft för avsikt att göra någon kvalitetsbedömning av de enskilda familjerättssekreterarnas tolkningar av eller insatser i samarbetsamtal. Istället har jag velat formulera en förståelse av deras förutsättningar, uppfattningar och insatser.

4. Tidigare forskning och teori

4.1 Tidigare forskning

Samarbetsamtal är föremål för forskning ur olika perspektiv. För den som vill närma sig ämnet finns litteratur att läsa om den konfliktlösande ambitionen med samtalen, och hur föräldrelationen ska bemötas. Om det dock, som i fallet med denna undersökning, är den juridiska aspekten av samarbetsamtal som ska belysas, så finns det inte lika mycket material att tillgå. Jag har närmat mig forskningsfältet utifrån tre teman; Socialarbetares tillämpning och förståelse av juridik, Barnets bästa och vilja i samarbetsamtal samt Föräldrars samarbete. Hur socialarbetare praktiserar juridik är i mycket begränsad omfattning utforskat i anknytning till samarbetsamtal, därför har jag framför allt vänt mig till material inom så närliggande områden som möjligt.

En bild av socialarbetares rättstillämpning framställs i en undersökning av Astrid Schlytters. Här diskuteras betydelsen av olika perspektiv för hur tolkning och tillämpning av lag genomförs. Astrid Schlytter (1999 s.60-65) beskriver i *Kön och juridik i socialt arbete* socialsekreterare som handlägger LVU-ärenden (Lagen om vård av unga). Delar av studien behandlar socialsekreterares rättstillämpning, och hur denna kan förstås i relation till juristers rättstillämpning. Schlytter diskuterar professionerna som rättstillämpare och deras olika förhållande till verkligheten. Hon menar att juristen förhåller sig till verkligheten utifrån ett lagstiftningsperspektiv där ett beteendes relevans avgörs utifrån vad som anges i rättsregler. Socialsekreteraren ska i sin tur bilda sig en förståelse av en persons hela livssituation. Detta innebär att han/hon inte bara ska se till ett beteende

i relation till rättsregler, utan dessutom utröna orsaker till beteendet. Schlytter menar att de skilda perspektiv som följer med positionerna ger utrymme för olika tolkningar av förarbeten till lagen.

När det gäller familjerättssekreterares rättstillämpning är en studie av Mai Heide Ottosen intressant. Ottosen presenterar en ram för att förstå tillämpningen utifrån de förutsättningar och förväntningar som familjerättssekreterare kan sägas arbeta utifrån.

I en studie som är utförd i Danmark undersöker Ottosen (2006 s.29-33, 41-42) konstruktioner av begreppet ”barnets bästa”. Med utgångspunkt i umgängestvister i domstol undersöker Ottosen hur konstruktionerna ser ut och vilka konsekvenser de ger. Då begreppet ”barnets bästa” inte definieras specifikt i lagtext menar Ottosen att utrymme lämnas till olika förståelser av begreppet, både för parter i tvist och för olika professionella aktörer. Ottosen anser det därför vara relevant att undersöka vem som avgör definitionen; barnet, föräldrar eller professionella. När det gäller de professionella ser Ottosen ett möte mellan två diskurser; den juridiska och ”psy-diskursen” (representerad av psykologer, barnpsykiatriker och socialarbetare). I rättssystemet finns psy-diskursen representerad på två vis. Kunskap från psy-diskursen har inlemmats i rättsläran, dock som en selektiv rekonstruktion på så sätt att rättssystemet valt de delar som kan hanteras inom lagens tänkande och rationalitet. Psy-diskursen förekommer också i rättssystemet då professionella representanter för diskursen utreder eller uttalar sig som underlag för beslut i rätten. Utifrån de fall Ottosen studerat tecknar hon en modell över diskursernas perspektiv på umgängestvister och ”barnets bästa”.

Ottosens studie har en närliggande utgångspunkt till den A. Schlytter (1999) utgår från, att olika professioner ger olika förhållningssätt till och förståelse av begrepp i lagstiftning. Dock tar Schlytter i större utsträckning fasta på hur en professions uppgiftsbeskrivning reglerar förståelsen medans Ottosen i sin diskursanalys försöker fånga in förståelsen av lagstiftning i den ömsesidiga relationen mellan en enskild professionell och den diskurs personen verkar inom.

Familjerättssekreterares rättstillämpning i samarbetsamtal kan belysas med Eva Ryrstedts (2009 s.822-831, 840) artikel om målsättningen med samarbetsamtal. Ryrstedts undersöker ingående hur begreppen *barnets vilja* och *barnets bästa* hanteras i detta forum. Ryrstedt ifrågasätter om samarbetsamtal resulterar i ”sanna” överenskommelser, med barnets bästa i fokus, eller om de snarare kan utgöra en förhandling mellan föräldrarna och deras intressen. Med sanna överenskommelser menar Ryrstedt att föräldrarna kommit fram till en lösning som de är övertygade om är den bästa, framförallt för barnet. En sådan lösning har, enligt Ryrstedt, goda förutsättningar att hålla långsiktigt. En lösning som istället baseras på förhandlingar, där viljan till kompromiss

exempelvis kan bero på att en förälder inte orkar tvista mer, har inte samma långsiktiga stabilitet. Ryrstedts relaterar de olika lösningstyperna till den övergripande ambitionen med samarbetsamtal; att föräldrar ska nå en överenskommelse de kan samarbeta kring. Målet är att nå en överenskommelse, men Ryrstedt betonar vikten av att se till vilken typ av överenskommelse som nås. Ryrstedt menar att den vanligt förekommande lösningen *växelvis boende* kan förstås som en följd av kravet på rättvisa mellan föräldrar. Ryrstedt drar slutsatsen att lösningens genomslagskraft kommer av viljan att tillgodose föräldrarnas behov snarare än barnets.

Vidare lyfter Ryrstedt (2009 s.831-833) fram relationen mellan å ena sidan familjerättens faktiska hantering och å andra sidan lagens ambition med barnets vilja och barnets bästa. I lagen anges att barnets vilja ska tas i beaktande utifrån barnets ålder och mognad i ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge. Ryrstedt menar att barnets bästa sällan är i fokus under samarbetsamtal och att det många gånger inte berörs alls. Ryrstedt hänvisar vidare en undersökning av Vårdnadskommittén som visar att i 90 % av kommunerna som deltog så talade samtalsledaren med barnet i mindre än 25 % av fallen. Samma undersökning visade att det är ovanligt att socialnämnder väljer att inte godkänna avtal föräldrar kommer överens om.

Annika Rejmer (2003 s.188-189) beskriver i *Vårdnadstvister* hur vårdnadstvister handläggs av tingsrätten. Med utgångspunkt i begreppet *barnets bästa* belyser hon de inblandade aktörernas funktioner och förhållningssätt. Undersökningen utgår från en enkätundersökning där domare, advokater, socialsekreterare och föräldrar deltagit. Undersökningen omfattar hela tvisteprocessen. Samarbetsamtal och socialsekreterares roll diskuteras i relation till ambitionen med lagstiftningen. Rejmer drar slutsatsen att handläggningen av vårdnadstvister varken kan sägas utgå från ett barnperspektiv eller tillgodose barnets bästa. Detta härleder hon till att barnets vilja inte utreds tillräckligt i processen och att barnets bästa då ej heller kan anses utränt. Vidare menar Rejmer att samarbetsamtal kan beskrivas som en förhandling där föräldrarnas konflikt hanteras som en intressekonflikt. Föräldrarna får stöd att diskutera sig fram till en samförståndslösning och utgångspunkten i samtalen är i regel att gemensam vårdnad är liktydigt med barnets bästa.

Både E. Ryrstedt och A. Rejmer tar upp problematiska områden för hur konflikter och lösningar behandlas inom samarbetsamtal. För att förstå varför det blir en problematisk hantering är det möjligt att vända sig till de diskussioner om olika professioners villkor vid rättstillämpning som förs av A. Schlytter och M. H. Ottosen.

4.2 Ottosens två diskurser

För att förstå familjerättssekreterarnas tillämpning av, och förhållningssätt till, lagstiftningen har jag valt att utgå från M. H. Ottosens (2006) diskursmodell. I Ottosens studie behandlas ett specifikt tema, barnets bästa i umgängestvister, hennes resonemang och slutsatser är dock relevanta även i ett bredare perspektiv, i mitt fall för att se hur lagstiftningen hanteras och förstås av familjerättssekreterare.

Familjelagstiftning kan ses som ett försök att föra samman två olika typer av rationalitet. Den ska fungera inom den juridiska diskursen och avgöra vad som är lagligt respektive olagligt. Samtidigt måste familjelagstiftningen uppmärksamma vad som är bra och skadligt för det enskilda barnet.

Psy-diskursen förekommer som kunskapskälla i det familjerättsliga systemet samt när psy-diskursens professionella representanter gör utredningar och ger utlåtanden till grund för juridiska beslut i specifika fall. De professioner som avses är psykiatriker, psykologer och socialarbetare (Ottosen 2006 s.32-33).

Ottosen utgår från att genomförandet av juridiska frågor gällande kontakt med barn, utgörs av en inneboende spänning mellan den juridiska diskursen och psy-diskursen. Dessa två drivs av olika typer av rationalitet. Ottosen menar att de professionella aktörerna agerar utifrån olika perspektiv på konflikter om umgänge och vad som är *barnets bästa*. Ottosen presenterar de två diskurserna och utkristalliserar en systematiserad bild av deras rationalitet (Ottosen 2006 s.41-42).

I psy-diskursen utgår man från det enskilda barnet och definierar utifrån barnets behov vad som är barnets bästa. Diskursens rationalitet beskrivs utgå från vad som är gynnsamt respektive skadligt för ett enskilt barn. Barnavårdexperter anges som den professionella auktoriteten. Kunskap från dessa experter och om det enskilda barnet samt konkreta bedömningar ligger till grund för vad som kan anses gynnsamt eller skadligt. Fokus för de beslut som fattas är barnets psykologiska välbefinnande, barnet ses som utsatt och i umgängeskonflikten har man som ambition att skydda barnet. Barnet uppfattas som en part i konflikten där föräldrarna är den andra parten. Den drivande orsaken till att man från samhällets sida behöver ingripa i familjen är att det finns något avvikande eller patologiskt i föräldraskapet (Ottosen 2006 s.41-43).

I den juridiska (familjerättsliga) diskursen är utgångspunkten vad som är lagligt respektive olagligt. Den professionella auktoriteten är den juridiska professionen; advokater. Vad som är barnets bästa förstås utifrån en vag definition med utgångspunkt i en generaliserad bild av

barn. Utifrån advokaternas omdömen, lagstiftning och etablerade principer fattas beslut där föräldrarna är motparter. Det individuella barnet är enligt Ottosen osynligt i tvisten utifrån detta perspektiv. Inom den juridiska diskursen förklaras samhällets ingripande i familjelivet med en drivkraft att normalisera föräldraskap (Ottosen 2006 s.41-43).

Med avstamp i Ottosens förklaring gällande förhållningssätt, till juridiska begrepp i familjerättsliga sammanhang, vill jag se hur jag kan förstå den empiri jag samlat. En förståelse av familjerättssekreterarnas rättstillämpning i samarbetsamtal kan förstås utifrån dem som tillhörande psy-diskursen. När de arbetar med verktyg från den juridiska diskursen, lagparagrafer, modifierar de verktygen för att bättre fungera i deras diskurs.

4.3 Diskurs enligt Laclau och Mouffe

Utifrån M. H. Ottosen (2006) vill jag förstå den diskurs familjerättssekreterarna agerar inom och hur den påverkar deras tillämpning av lag i arbetet med samarbetsamtal. För att fördjupa denna förståelse vänder jag mig till Ernest Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori, på så vis vill jag förklara vilken betydelse diskurs har för de individer som befinner sig inom den.

I *Diskursanalys som teori och metod* presenterar Marianne Winther Jörgensen och Louise Phillips diskursteori så som den förklarats av Laclau och Mouffe. En utgångspunkt i diskursteori är att sociala fenomen aldrig är absoluta. Betydelser kan aldrig vara slutgiltigt fastslagna och det pågår kontinuerligt en tvist om hur samhälle och identiteter ska definieras. Tvisten ger effekter på den sociala tillvaron. Två centrala fenomen i diskursteori är det sociala och betydelse (Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.31-32, 40). Ett exempel på hur sociala fenomen ges olika betydelser inom diskurser är betydelsen av föräldraskap. Förväntningar på föräldraskap ser olika ut i olika diskurser, och inom varje diskurs påverkas föräldrar av vilken betydelse som läggs i begreppet föräldraskap.

Diskurs förstås enligt Laclau och Mouffe som en fastställning av betydelser inom ett område. Betydelserna fastställs genom för diskursen bestämda sätt att särskilja dem. Betydelser som fastställts på så vis inom en diskurs kallas moment. Ännu icke fastställda begrepp kallas element, genom att reducera elementens möjliga betydelser finns en ambition att inom diskursen göra dem till moment. Genom olika typer av praktik skapas en relation mellan olika element, genom detta förändras elementens identitet, ett förlopp som kallas artikulation (Winther Jörgensen & Phillips 2000 s.33-36). Samarbetsamtal kan förstås som en praktik inom vilken artikulation pågår. Denna artikulation kan gälla *växelvis boende*. Att fenomenet växelvis boende innebär ett växlande av boende råder det ingen tvist kring. Däremot kan växelvis boende förstås som ett element då det inom den diskurs jag undersöker råder olika

meningar om vad boendeformen betyder för de barn som bor på detta vis. Genom att växelvis boende inom ramen för samarbetsamtal relateras till exempelvis föräldrars samarbete och barnets bästa sker en artikulation, där betydelsen av växelvis boende begränsas till vad det betyder i relation till dessa andra begrepp.

Genom att betydelser kring ett antal *nodalpunkter* tydliggörs grundas diskursen. En nodalpunkt är ett privilegierat begrepp kring vilket andra tecken ordnas för att få sin betydelse. Diskursen etableras som fullständig genom fastställandet av betydelser och uteslutandet av andra möjliga betydelser. På detta vis blir diskursen en inskränkning av möjliga betydelser och ett försök att skapa entydighet. De möjliga betydelser som exkluderas kallas för det diskursiva fältet. Detta fält utgör en förvaring av andra diskursiva betydelser för tecken, som ignoreras av den specifika diskursen (Winther Jørgensen & Phillips 2000 s.33-36). Vad gäller den diskurs familjerättssekreterarna kan sägas verka inom så kan det diskursiva fältet sägas innehålla exempelvis den betydelse en juridisk diskurs tillskriver föräldrars konflikt och samarbete.

5. Empiri & Analys

Detta avsnitt utgörs av två delar, först redogör jag för empiri gällande familjerättssekreterarnas resonemang kring att arbeta med lagstiftning och hur de förhåller sig till detta. Därefter följer min analys av materialet. I den andra delen av avsnittet behandlas mer konkreta teman där jag presenterar och analyserar familjerättssekreterarnas förhållningssätt till föräldrars samarbete, barnets vilja och växelvis boende.

5.1 Att arbeta med och tolka lagen

Under denna rubrik ges en beskrivning av hur familjerättssekreterarna på de två familjerättsbyråerna förhåller sig till tolkning av lagstiftningen samt vilka verktyg de har att tillgå i tolkningsarbetet. Min ambition är att undersöka hur de i sin yrkesroll förhåller sig till och tillämpar rådande lagstiftning. Städerna där familjerättsbyråerna ligger benämns som A-stad och B-stad. I båda städerna anger familjerättssekreterarna att de i genomsnitt handhar flera samarbetsamtal varje vecka och att det således är en kontinuerlig del av deras arbete.

Verktyg för att tolka lagstiftningen

Gemensamt för majoriteten av de familjerättssekreterare jag intervjuat är att deras juridiska kompetens bygger på genomförd socionomutbildning. Familjerättssekreterarnas mer specifika kunskap om familjerättslig lagstiftning har utvecklats under arbetets gång. I både A-stad och B-stad beskriver familjerättssekreterarna hur det ingår i arbetet att hålla sig ajour med lagstiftningens utveckling. Detta sker genom att de tar del av förändringar i lagen,

förändringar som den ansvarige för verksamheten informerar om. Flera familjerättssekreterare berättar att de kontinuerligt tar del av domar för att sätta sig in i rättspraxis, för sin egen förståelse samt för att informera föräldrar. I intervjuerna anges också socialstyrelsens handbok som en viktig källa till att förstå hur lagen ska tillämpas.

Samtal med kollegor lyfts fram av samtliga intervjudeltagare som det mest framträdande stödet i tolkning av vaga riktlinjer och svårtolkade juridiska frågor. På båda familjerättsbyråerna beskrivs rådgörande samtal med kollegor som något vanligt förekommande, men dessa samtal handlar sällan om frågor som specifikt rör juridiken i samarbetsamtal. Gemensamt för familjerättsbyråerna är att socionomer är den enda verksamma professionen, förutom assistenter med i huvudsak administrativa uppgifter. I A-stad beskrivs det också att det förekommer situationer där man vänder sig till jurister för att rådfråga. Dock finns varken i A-stad eller i B-stad någon jurist knuten till familjerätten, vid behov använder man sig istället av egna privata kontakter eller jurister man fått kontakt med genom arbetet.

Således finns det en uppsättning grundläggande verktyg för att hantera den lagstiftning som är aktuell i samarbetsamtal. Olika synpunkter framkommer vad gäller föräldrars kontakt med ombud, advokat, i relation till samarbetsamtal. Merparten av familjerättssekreterarna som deltar i undersökningen anser att kontakt med ombud kan ha avgörande påverkan på samarbetsamtalen.

En viktig aspekt vad gäller eventuell påverkan anses vara hur erfaret ombudet är av familjerätt. Flera familjerättssekreterare diskuterar också vikten av att ett ombud har ett helhetsperspektiv på situationen och inte har för ambition att strida för den egna klientens intressen. Ett ombud som har för ambition att strida för sin klients intressen anges i flera intervjuer kunna ge den effekten att en förälder med stöd av sin advokat kämpar för sin rätt, och att föräldrarna blir polariserade mot varandra. Både i A-stad och i B-stad brukar familjerättssekreterarna råda föräldrar att låta den rättsliga processen vila under tiden för samarbetsamtal.

Förhållningsätt till lagstiftningen

På båda familjerättsbyråerna beskriver familjerättssekreterarna lagstiftningen som överlag oproblematiskt att förhålla sig till i arbetet med samarbetsamtal. Inga delar av lagstiftningen pekats ut som vaga eller som vanligt föremål för diskussion. På frågan om vilka de rättsliga ramarna är för arbetet med samarbetsamtal blir det huvudsakliga svaret de två olika sätten samarbetsamtal kan initieras, genom remiss från tingsrätten eller sökt på initiativ av

föräldrarna själva. Detta tillsammans med anmälningsplikten är de mest framstående ramarna för arbetet.

Samtliga familjerättssekreterare beskriver vidare ett arbete som ligger under inflytande av fler lagparagrafer. Någon lyfter fram uppgiften att agera som representant för barnets intressen. En annan beskriver hur man får utgå från lagstiftningen när det gäller vad som krävs för att ett samarbete ska vara gott nog för att gemensam vårdnad ska vara gynnsamt för ett barn. I relation till vad som kan anses vara barnets intressen och föräldrars samarbete beskriver familjerättssekreterarna att de upplever ett tolkningsutrymme. I intervjuerna beskrivs arbetet med samarbetssamtal som anpassat efter föräldrarnas individuella förutsättningar. Detta uttrycks av en familjerättssekreterare, på tal om hur man använder sig av erfarenhet av tidigare domar och avtal, på följande vis

”Man ska försöka dra fördel av sin tidigare erfarenhet, samtidigt vara vaksam på att det är ju nya individer man möter. Och det är inte säkert att det man har varit med om tidigare och de lösningar man har varit delaktig i tidigare passar för de nya man möter. I det mer formella, det konkreta att formulera ett avtal eller en överenskommelse så är det klart att där har man ju hjälp av att ha gjort det innan. Men varje avtal och varje överenskommelse är ju en unik situation.” (Familjerättssekreterare i B-stad)

Familjerättssekreterarna diskuterar sina förhållningssätt till barnets vilja, barnets bästa, gemensam vårdnad, växelvis boende etc. Hur man resonerar kring ett urval av dessa teman kommer redogöras för närmare under rubrikerna ”Att uppnå samarbete mellan föräldrar i relation till barns rätt”, ”Barnets vilja – barnsamtal” samt ”Växelvis boende”. Redan nu kan dock sägas att här framkommer ett, i viss mån, friare förhållningssätt till vissa lagreglerade områden. Representanterna för de olika familjerättsbyråerna beskriver olika förhållningssätt till de olika områdena, både mellan familjerättsbyråerna i sig men också inom samma byrå.

Praktiken inom diskursens ramar

Familjerättssekreterare kan utifrån M. H. Ottosens (2006) diskursmodell förstås som representanter för psy-diskursen. Deras utbildning till socionomer och deras arbetslag, som framförallt utgörs av socionomer, indikerar att de agerar inom socialt arbetes kontext. När det gäller samarbetssamtal anges att det finns tillräckligt med kunskap och stöd inom det egna fältet. Vid behov inhämtas vägledning från det juridiska fältet, samarbetssamtal anges dock i regel inte föranleda att detta görs. Istället är den professionella auktoriteten framförallt representanter för den egna diskursen. Vad gäller samarbetssamtal inramas familjerättssekreterarnas förhållningssätt framförallt av psy-diskursens kompetenser och rationalitet. Inblandning av representanter för den juridiska diskursen anges kunna ha oönskade effekter. Familjerättssekreterarna visar på att professionell tillhörighet kan medföra skilda förståelser och hanteringar av ett ärende. De olika uppgifter och den rationalitet som

följer av en yrkestillhörighet kan sägas ha stor inverkan på föräldrars samarbete. Advokater som agerar ombud åt en förälder har den enskilda förälderns intresse som fokus för sitt arbete, medan familjerättssekreterare vänder sig till båda föräldrarna i samarbetsamtal. Detta indikerar skilda uppfattningar mellan de två professionerna om föräldrakonflikten.

Isärhållandet av samarbetsamtalsprocessen och den rättsliga processen förstärker bilden av två skilda diskurser. Förändringen av föräldrarelationen som eftersträvas genom samarbetsamtal tycks hotas av rättslig process och advokater som representerar en diskursivt annan förståelse av situationen. För att kunna verka för och bibehålla en entydig betydelse av hur föräldrarelationen bör fungera efter en separation utesluts andra diskursiva betydelser. Detta då andra möjliga betydelser av föräldrarnas konflikt hotar den diskursiva entydigheten.

Individuella bedömningar – en möjlighet eller en begränsning?

Familjerättssekreterarna utgår i sitt arbete med samarbetsamtal från förutsättningarna för den enskilda familjen. Lagstiftningen beskrivs som relativt oproblematisk att förhålla sig till, och ändå tycks samma ärende kunna få radikalt olika bemötande beroende på vilken familjerättssekreterare som handhar ärendet. En grundläggande faktor är att familjerättssekreterarna i sina bedömningar tar fasta på det unika i varje enskilt fall. Detta på så vis att det inte framkommit några gemensamma generella riktlinjer för hantering av de ärendetyper som behandlats i intervjuerna.

Familjerättssekreterarnas frihet vad gäller metodval för deras samtalsledarroll inbegriper också deras uppgift att utröna vad som är det bästa för de barn och familjer de möter. Arbetet har en ram som utgörs av att enskilda familjer ska bemötas utifrån sina individuella förutsättningar, därför bör inte generella riktlinjer styra familjerättssekreterarnas handläggning. Samtidigt beskriver familjerättssekreterarna egna generaliserade förhållningssätt till olika typer av lagreglerade områden, exempelvis barnets vilja och barns boende. Detta görs utifrån uppfattningen av vad som är gynnsamt respektive skadligt för barn, en grundläggande systemrationalitet som hos Ottosen (2006) beskrivs som psy-diskursen. Ottosen beskriver också att grunden för kontroll inom psy-diskursen består av konkreta bedömningar. Utifrån de enskilda familjerättssekreterarnas konkreta bedömningar har således olika generaliserade bilder av vad som är gynnsamt respektive skadligt för barn vuxit fram, och det är utifrån dessa generaliseringar som nya enskilda fall hanteras.

5.2 Lagområden

Föräldrars samarbete kontra barns rätt

Under undersökningens gång har vikten av att föräldrar samarbetar funnits med som en röd tråd. Samarbete mellan föräldrar beskrivs av en familjerättssekreterare som a och o. Representanter för båda familjerättsbyråerna anger att det förekommer att föräldrar i samarbetsamtal kommer fram till kompromisser snarare av rättviseskäl, eller för att lugna konflikten dem emellan, istället för vad som är bäst för barnet. Att föräldrarna når en överenskommelse de kan samarbeta kring anses vara till gagn för barnet. Detta uttrycks av en familjerättssekreterare såhär

”För att man får inte offra barnets rätt och barnets bästa för att det ska bli något likt eller att föräldrarna ska vara överens. Men man får ändå resonera på parallella spår och titta på att det är bra om föräldrarna kan komma överens.” (Familjerättssekreterare i A-stad)

Att det är primärt att föräldrar kommer överens anges av familjerättssekreterare från båda familjerättsbyråerna. När valet att som familjerättssekreterare inte träffa barnet i relation till samarbetsamtal diskuteras under en intervju uttrycker sig en familjerättssekreterare såhär

”Det finns ju dom som frågar oss: Vad är egentligen det bästa för barnet? Och då skulle man kunna svara på den frågan att det bästa för barnet är det som mamma och pappa gemensamt bestämmer.” (Familjerättssekreterare i B-stad)

Förhållningssättet till samarbete konkretiseras under intervjuerna bland annat när det gäller växelvis boende. Här menar en familjerättssekreterare i A-stad att förutsatt att föräldrarna har ett gott samarbete så fungerar växelvis boende även för spädbarn om utformningen av det växelvisa boendet anpassas efter barnets ålder. I B-stad förklaras att barnets ålder kanske inte är det mest relevanta när det gäller växelvis boende. Istället är det viktigt att man från familjerättsbyrån försäkrat sig om att föräldrarnas samarbete fungerar på en rimlig nivå och att föräldrarna har en samsyn om vad som ska gälla.

Samarbetsamtal anges i alla intervjuer vara en god metod för att uppnå samarbete mellan föräldrar. Gemensamt för alla familjerättssekreterare i undersökningen är att de anser att samarbetsamtal är att föredra framför tvist i domstol. Detta uttrycks på följande sätt i en intervju

”För både processen i sig i en domstol, och sen ombuden, polariserar ju föräldrarna mot varandra, att dom är mer fasta i sina respektive ståndpunkter. När samarbetsamtalen handlar om att luckra upp detta och börja kunna mötas och börja se och lyssna på varandras argument.” (Familjerättssekreterare i A-stad)

Under intervjuerna framträder en positiv syn på föräldrars förmåga att nå samarbete. En familjerättssekreterare lyfter fram att till samarbetsamtal kommer alla typer av föräldrar, men det rör sig oftast inte om några missförhållanden. I Intervjun beskrivs samarbetsamtal som lättare ärenden än de man kan stöta på i övrig socialtjänst. Familjerättssekreteraren menar att i samarbetsamtal möter man vettiga föräldrar som dock inte är vettiga när de är tillsammans. Det är något som anges skilja samarbetsamtal från andra ärenden.

Familjerättssekreterarnas förhållningssätt till samarbete mellan föräldrar konkretiseras ytterligare vad gäller hanteringen av avtal och överenskommelser. Alla familjerättssekreterarna har delegation att fatta beslut om godkännande av avtal, i båda städerna är det också så att samma person som är samtalsledare för ett föräldrapar, är den som beslutar om avtalets godkännande. Att ett avtal inte godkänns beskrivs som mycket ovanligt, den familjerättssekreterare som lämnat avslag flest gånger har gjort detta en gång. Beslutet om att ej godkänna avtal fattas således sällan formellt. Om det under samarbetsamtalen kommer fram förslag till avtal som ej skulle kunna godkännas så diskuteras detta istället under samtalsgången. Hur detta görs skiljer sig åt mellan de enskilda familjerättssekreterarna. På båda familjerättsbyråerna beskrivs hur man istället kan hjälpa föräldrarna teckna en överenskommelse, som familjerättssekreteraren inte behöver godkänna och som då heller inte kan verkställas. Ett annat sätt att hantera situationen är att resonera med föräldrarna och redogöra för varför det aktuella avtalsförslaget vore olämpligt.

Att förhålla sig till barnets vilja Att välja bort barnsamtal

Under intervjuerna framstod en tydlig skillnad mellan familjerättssekreterarna vad gäller deras förhållningssätt till vilken betydelse barnets vilja ska tillmätas och hur denna bäst utreds. Av denna anledning presenteras materialet i två avsnitt som representerar de två förhållningssätten var för sig gällande detta tema.

Tre av familjerättssekreterarna förespråkar en återhållsam inställning vad gäller att samtala med de barn vars föräldrar deltar i samarbetsamtal. Barnsamtal beskrivs som något man måste tänka sig för mycket innan man genomför. I en intervju framförs uppfattningen att barn bör skonas från att försättas i en position där de upplever en press att välja mellan sina föräldrar. Familjerättssekreteraren i fråga menar att det i och för sig kan vara befogat att träffa barnen i en del fall. I de fall man gör det menar familjerättssekreteraren att man ska vara noga med att föräldrarna förstår att de måste fatta eventuella beslut och att barnens vilja inte måste följas. Under intervjuerna anges fler skäl till att undvika att blanda in barnen i samarbetsamtalsprocessen. En familjerättssekreterare menar att det bästa för barn är vad deras föräldrar gemensamt bestämmer och på grund av det kan samtal med barn uppfattas

som obefogade. I intervjuerna beskrivs det vara vanligt att barnen är relativt små och att det är en möjlig anledning till få barnsamtal. För att utröna barnets vilja väljer man generellt andra vägar än att tala med barnet det gäller. Familjerättssekreterarna berättar att de istället frågar föräldrarna hur barnet reagerat, vad barnet berättat hemma, hur barnets situation ser ut vad gäller hälsa, skola, dagis, nätverk etc.

Vid en intervju anges att familjerättssekreteraren i fråga inte träffar barnen när det gäller samarbetsamtal. Detta för att familjerättssekreteraren anser att barn inte bör involveras mer i konflikten och de beslut som ska fattas måste fattas av föräldrarna, barnen kan inte bestämma. Valet att inte höra barnen kopplas också ihop med att det vid samarbetsamtal inte ska göras någon bedömning. Vidare beskrivs under intervjun att samtal med barn alltid genomförs vid utredningar på grund av att en bedömning då ska göras. Vid samarbetsamtal sätter familjerättssekreteraren istället tillit till föräldrars förmåga att se barnets behov och fatta beslut som gagnar barnet, detta uttrycks bland annat på följande vis gällande växelvis boende

”En del barn vill bo så och andra barn säger att det är jättejobbigt att byta. Så det finns ju en individuell förmåga att hantera det också. Och den vet ju inte vi när vi träffar föräldrar i samarbetsamtal. Vi lär ju aldrig känna barnet så vi kan uttala oss om, och göra en bedömning av om, det är bra för det barnet. Utan det måste föräldrarna själva.”

(Familjerättssekreterare i A-stad)

Familjerättssekreterarnas inställningen till att samtala med barn gäller just för samarbetsamtal, under intervjuerna beskrivs andra förhållningssätt när det gäller andra ärenden. En familjerättssekreterare i B-stad beskriver att vid vårdnadsutredningar till domstol är utgångspunkten att man träffar barnen. Samma familjerättssekreterare anger att i regel träffar man också barnen när det rör sig om avtalsskrivning. Detta motiveras under intervjun med att delegationen att besluta om godkännande är den mest långtgående delegationen man har på familjerätten, och att den enskilde familjerättssekreteraren är ansvarig för beslutet. Hur familjerättssekreterarna resonerar kring barns vilja gäller således inte vikten av barns vilja och barns behov i sig utan istället tycks dessa två fenomen tillmätas sin betydelse utifrån ambitionen med samarbetsamtal.

Att välja barnsamtal

Två av familjerättssekreterarna framhåller en annan inställning till att träffa barnen. Att träffa barn och tala med dem om deras situation och vad de önskar beskrivs som något positivt för barnen. På det viset menar två av familjerättssekreterarna att barnen får träffa en neutral part och förhoppningsvis uttrycka sig öppet om sin vilja och sina åsikter. En träff med barnet anges också som en möjlighet för familjerättssekreterarna att ge stöd till barnet. I intervjuerna beskrivs erfarenheten av att man då kan förklara hur samarbetsamtal fungerar, hur vanligt det

är med separationer och att föräldrar söker sig till familjerätten. Dessa familjerättssekreterare menar att det är viktigt för barnet att veta att han/hon inte är ensam om sin situation. Det uttrycks dock en reservation för att samtala med barnen om föräldrarna har en svår konflikt eller familjerättssekreteraren upplever att föräldrarna inte kommer att respektera barnets åsikter. Då menar familjerättssekreterarna att det bättre att vänta till dess att föräldrarna kommit längre i processen mot samarbete.

Gemensamt för de två familjerättsbyråerna när det gäller att tala med barnen, är att det inte finns några uttalade förhållningsregler vad gäller vid vilken ålder man ska samtala med barn eller vilket inflytande de ska ges. Istället är det en individuell bedömning som görs från fall till fall. Hur denna bedömning går till har dock inte framkommit. I båda städerna nämns fem år som en ungefärlig lägsta ålder för att samtala med barn, dock avgör också barnets mognad. Vad som anges som avgörande för om ett barn ska höras eller ej tycks i första hand inte handla om ålder eller mognad, utan snarare i vilket forum barnet aktualiseras, om forumet är samarbetsamtal eller en annan ärendetyp.

Växelvis boende – barnets bästa?

Hur familjerättssekreterarna förhåller sig till växelvis boende konkretiserar deras förhållningssätt till barnets bästa. Växelvis boende är inte specifikt reglerat i lagtext. I proposition 2005/06:99 (s.52-53) diskuteras växelvis boende i relation till processer i domstol. Vad som anses vara primärt vid bedömning om eventuellt växelvis boende är föräldrars samarbetsförmåga, geografisk närhet och barnets inställning. Inga generella bestämmelser görs utan bedömning ska grundas utifrån det enskilda fallet och avgöras endast utifrån vad som är bäst för barnet. Vidare anges att även om föräldrar kommer överens om växelvis boende är det inte givet att detta är det bästa för barnet.

Hur ett barns bästa och behov tolkas kan konkretiseras i relation till barnets boendesituation. Olika förhållningssätt till växelvis boende framträder på de två familjerättsbyråerna. Och liksom gällande *barns vilja* visar sig skillnader mellan kollegor inom samma byrå även inom detta område. Ett exempel är när en familjerättssekreterare i A-stad diskuterar växelvis boende för små barn på följande vis

”Skulle det komma hit föräldrar med ett åtta månaders barn och vilja skriva avtal om växelvis boende då skulle jag aldrig godkänna det. Nej, för det är inte till barnets bästa. Då skulle jag ju tala om det för dem.” (Familjerättssekreterare i A-stad)

Gällande samma ämne ger en kollega på samma familjerättsbyrå följande svar

”Men det här att ha barnet växelvis boende en vecka hos er var, och barnet är låt oss säga sex månader. Det är inte barnets bästa. Utan då behöver ni utveckla det vidare, titta på hur

kan man ha växelvis boende med en sex månaders baby så att det också motsvarar barnets behov. Och man kan faktiskt ha det genom att växla oftare, och ha ett gott samarbete som föräldrar.” (Familjerättssekreterare i A-stad)

Gemensamt för alla familjerättssekreterare är att ett gott samarbete mellan föräldrarna och geografisk närhet, är avgörande för att växelvis boende ska fungera. I B-stad anser familjerättssekreterarna att föräldrars samarbete är den primära faktorn att ha i beaktande vid växelvis boende. Om samarbetet fungerar så är barnets ålder inte avgörande för huruvida man kan ha växelvis boende eller ej. Familjerättssekreterarna berättar att de informerar föräldrar till små barn om barns utveckling och att det gagnar små barn om man växlar boende med täta intervall, istället för veckovis boende hos vardera förälder. Barnets individuella egenskaper och upplevelser av växelvis boende lyfts också fram som viktigare än ålder av en familjerättssekreterare.

I A-stad framträder under undersökningens gång ett mer splittrat förhållningssätt. Samarbete mellan föräldrarna, geografisk närhet och barnets individuella förutsättningar är liksom i B-stad primärt. Dock skiljer sig familjerättssekreterarnas uppfattningar åt angående hur avgörande barnets ålder ska vara. En familjerättssekreterare menar att växelvis boende för barn under tre-fyra år kan vara direkt skadligt för barnets utveckling. Detta på grund av de återkommande traumatiska separationer som hon beskriver följer av boendeformen. Detta förmedlas också med hänvisning till forskning till de föräldrar som vill ha små barn boende växelvis. I intervjun beskrivs att föräldrar ibland hänvisas till BVC-psykolog där de kan få mer information. I en annan intervju lyfter familjerättssekreteraren fram att ett avtal gällande växelvis boende för ett barn på åtta månader aldrig skulle godkännas. Ytterligare en familjerättssekreterare beskriver en annan uppfattning, att så länge växlandet av boende anpassas efter barnets ålder och utveckling kan man ha växelvis boende även för spädbarn.

Diskursen kring samarbete

Att ett föräldrapar har en allvarlig konflikt anges av familjerättssekreterarna vara skäl till att ett barn far illa. För att skapa en gynnsam situation för ett barn har därför familjerättssekreterarna till uppgift att få till stånd ett samarbete mellan föräldrarna. Vid detta läggs det sådan vikt att samarbetsfrågan kan ses som utslagsgivande i det Ottosen (2006) kallar psy-diskursens systemrationalitet. Med detta menar jag att samarbetet tillmäts sådan vikt att det inom den diskurs som familjerättssekreterarna verkar inom, framstår som irrationellt att lägga mer vikt vid en annan faktor än föräldrarnas samarbete. Detta kommer till uttryck genom att det gynnsamma i föräldrasamarbete är den starkast framhävda gemensamma generalisering som familjerättssekreterarna ställer sig bakom. Fokus för hur familjerättssekreterarna beslutar att agera är således att skydda barnet från en föräldrakonflikt.

Ottosen (2006) menar att definitionen av barnets bästa inom psy-diskursen sker utifrån det individuella barnet. Den avgörande betydelsen som läggs på samarbete kan dock sägas leda till att sådana individuella bedömningar hamnar i skuggan av samarbetsfrågan. Detta konkretiseras i intervjuerna genom familjerättssekreterarnas medvetenhet om att avtal och överenskommelser upprättas utifrån andra skäl än barnets bästa. Acceptansen inför detta föranleds av vikten av samarbete mellan föräldrar. Utifrån A. Rejmers studie i *Vårdnadstvister* skulle den framträdande ambitionen att få föräldrar att samarbeta kunna förklaras av att föräldrakonflikten behandlas som en intressekonflikt där samförstånd är det önskvärda resultatet. Ottosen (2006) anger att inom psy-diskursen är anledningen till att samhället ingriper i en familj att något avviker eller anses patologiskt i föräldraskapet. Det avvikande kan i förhållande till samarbetssamtal sägas vara oförmåga till samarbete mellan föräldrar. Således blir samarbetet det primära att förändra, inte övriga förhållanden för barnet.

Utifrån Laclau och Mouffes diskursteori (Winther Jørgensen & Phillips 2000) kan *Samarbete mellan föräldrar* förstås som en nodalpunkt inom den diskurs familjerättssekreterarna verkar. Inom diskursen är det fastställt att samarbete mellan föräldrar är gynnsamt för barn. Samarbetssamtal kan då sägas vara en praktik inom vilken olika *element* relateras till samarbete mellan föräldrar, en pågående *artikulation*. De begrepp jag syftar till som *element* är exempelvis; *barnets bästa*, *barnets vilja* samt *växelvis boende*. Betydelsen av dessa begrepp är inte fastställd utan ter sig föränderlig och anpassningsbar inom diskursen. Men om *samarbete* kan identifieras hos ett föräldrapar uttrycks exempelvis *barnets bästa* som det föräldrarna själva beslutar.

Samarbetssamtal – ingen plats för barn

Familjerättssekreterarna kan sägas agera utifrån psy-diskursens systemrationalitet där ramen för arbetet är vad som är gynnsamt respektive skadligt för ett barn. Dock tycks det individuella barnet, och konkreta situationsbaserade bedömningar, vara mindre framträdande när det gäller familjerättssekreterarnas ställningstagande till hur de ska hantera barns vilja. Istället finns befästa uppfattningar om barns behov av att höras vid samarbetssamtal. Uppfattningarna ser olika ut för de olika familjerättssekreterarna, även om det finns en viss tendens till lokal praxis. Barns behov tolkas olika, men gemensamt för samtliga tolkningar är att barnet uppfattas som utsatt och i behov av skydd. Skyddsbehovet kan sedan antingen uppfattas som ett behov av att hållas utanför föräldrakonflikten, eller som ett behov av stöd i konflikten. Jag anser att grunden för denna bedömning snarare tycks ligga i den enskilda familjerättssekreterarens förhållningssätt till *barnets vilja*, än i en utredning av det enskilda barnets behov. Jag menar att detta tydliggörs genom att förhållningssättet till att höra barnet i

ett samarbetsamtalsärende kan förändras vid avtalsskrivning. Det blir då familjerättssekreterarens uppgift som styr huruvida barnet ska höras, det enskilda barnets behov av att göra sin vilja hörd torde inte ha förändrats utifrån huruvida det enbart är samarbetsamtal eller om ett avtal ska skrivas. Detta bekräftar de uppgifter som lyfts fram av E. Ryrstedt (2009), gällande att barn i liten grad görs delaktiga i samarbetsamtal.

Ottosen (2006) menar att man inom psy-diskursen tolkar en konflikt mellan föräldrar som att barnet är en part och föräldrarna den andra. Jag menar att familjerättssekreterarna uppfattar en allvarlig konflikt mellan föräldrarna som det i sammanhanget allvarligaste hotet mot barns välbefinnande, och då framträder en annan möjlig tolkning av konflikten. Barnet kan anses vara en part, och behandlas utifrån uppfattningen att dess primära intresse är att föräldrarna ska börja samarbeta. Familjerättssekreterarnas uppgift kan då uppfattas vara att ena föräldrarna som part. Då förekomsten av konflikt är det avgörande problemet blir det eventuellt så att det viktiga är att föräldrar kommer överens och börjar samarbeta, inte vad de kommer överens om och samarbetar kring.

Med *samarbete mellan föräldrar* som en *nodalpunkt* tillmäts en viss betydelse till *barnets vilja*. I andra forum än samarbetsamtal beskriver familjerättssekreterarna vikten av att utröna barnets vilja. Men då ambitionen med samarbetsamtal är att få till stånd ett samarbete mellan föräldrarna tillmäts barnets vilja en mindre central betydelse. Detta då vad barnet vill sällan tycks anses väga tyngre än vikten av att föräldrar samarbetar.

Växelvis boende, mål eller medel

Hur föräldrars överenskommelser om växelvis boende bemöts kan relateras till den diskursiva förståelsen av samarbete som avgörande faktor för ett barns välbefinnande. Att samarbete är en avgörande faktor framstår som en gemensam uppfattning hos familjerättssekreterarna.

Dock skiljer sig uppfattningen om vikten av samarbete i relation till barns förmåga att hantera växelvis boende. Inom psy-diskursen menar Ottosen (2006) att konkreta bedömningar ligger till grund för utförandet av arbetet och att barnets bästa definieras utifrån det enskilda barnet. Jag menar att detta bekräftas av hur familjerättssekreterarna beskriver sina arbetsuppgifter i samarbetsamtal. Dock tycks dessa individuella bedömningar övergå i generella uppfattningar om barn. Barns bästa anges i intervjuerna vara att föräldrar kommer överens, så växelvis boende tycks ej behandlas som en problematisk fråga så länge föräldrarna samarbetar. De skilda uppfattningar gällande växelvis boende som framkommit i undersökningen indikerar att familjerättssekreterarna i avsaknad av gemensamma riktlinjer utarbetat individuella sådana. I ett sammanhang med stor individuell frihet för hur arbetet ska utföras blir det också utrymme för egna referensramar som stöd för hur olika ärendetyper ska behandlas.

I en diskurs där det enskilda barnet ska vara i fokus för bedömningar och beslut har specifika riktlinjer om ålder och växelvis boende valts bort. På så vis ska familjerättssekreterare ha förutsättningar för individuella bedömningar gällande barnen som berörs av samarbetsamtal. Resultatet av detta tycks dock vara att familjerättssekreterarnas egna generaliserade riktlinjer styr hur olika falltyper ska behandlas. Och i dessa bedömningar byggs betydelsen och förståelsen av växelvis boende på dess relation till nodalpunkten *samarbetsförmåga hos föräldrarna*. E Ryrstedt (2009) diskuterar växelvis boende som en rättvis lösning i konflikten mellan föräldrar. Med samarbete som målsättning skulle växelvis boende kunna förstås som ett medel för att uppnå detta. Det kan också förklara varför boendeformen genomförs även med mycket små barn trots att en del av familjerättssekreterarna ifrågasätter lämpligheten i detta.

6. Sammanfattande diskussion

Syftet med studien har varit att undersöka hur juridiken förstås, praktiseras och framställs av familjerättssekreterare i samarbetsamtal samt vilka konsekvenser detta kan leda till. Under undersökningens gång har familjerättssekreterarnas olika förståelser och beskrivningar av falltyper framträtt. En familjerättssekreterares hantering av samma föräldrapars konflikt skulle i praktiken kunna skilja sig kraftigt från en annan familjerättssekreterares. De varierande förhållningssätten och den olika hanteringen av frågor kan ge märkbara konsekvenser för de föräldrar som söker sig till samarbetsamtal, samt för deras barn. Detta är dock ett handlingsutrymme som följer av uppgiftsbeskrivningen. I samarbetsamtal är familjerättssekreterare ålagda att agera utifrån enskilda familjers förutsättningar och behov. De skillnader som visade sig är viktiga att se till, men att närma sig skillnaderna med en diskursanalytisk ansats visade också på avgörande mönster. Antagandet att diskursiv tillhörighet är grundläggande för vilken betydelse som tillmäts begrepp och sociala fenomen ger en viss förståelse av familjerättssekreterares arbete i samarbetsamtal. I min bearbetning av intervjumaterialet utkristalliserade sig ett diskursivt konsensus hos familjerättssekreterarna. Detta konsensus gäller att samarbete mellan föräldrar anses vara en avgörande faktor för barns psykologiska välbefinnande.

I relation till samarbetsamtal tycks föräldrars oförmåga eller ovilja att samarbeta med varandra uppfattas som något så betydelsefullt att andra aspekter hamnar i skuggan av detta. I försöken att lösa föräldrakonflikten tycks sakfrågan inte vara det primära att utreda och lösa utan istället framstår själva förekomsten av en konflikt vara det som uppfattas vara skadligt och avvikande. Denna uppfattning tycks grundläggande för inställningen till hur andra lagreglerade områden hanteras. *Barnets vilja* tillmäts olika betydelse av de enskilda

familjerättssekreterarna i deras arbete med samarbetssamtal. Den primära källan till familjerättssekreterarnas insikt i barnets uppfattning och situation är vad föräldrarna berättar. Detta motiveras med barnens skyddsbehov och den generellt låga åldern för de barn som berörs samt att föräldrarnas egna viljor och beslut är vad som leder till ett gott samarbete. Det tyngst vägande skälet tycks vara att det bästa för barn är vad föräldrar gemensamt bestämmer och kan samarbeta kring. Detta sagt i ett sammanhang där föräldrar ligger i sådan konflikt att flera familjerättssekreterare påtalar föräldrarnas svårighet att skilja barnets behov från egna intressen i konflikten.

Växelvis boende är ett fenomen som bemöts med olika förhållningssätt från de olika familjerättssekreterarna. Åsikterna om boendeformen går isär framförallt när det gäller små barn, upp till tre till fyra års ålder. Liksom vad gäller vårdnad och umgänge så ska *barnets bästa* vara i fokus för ärenden som gäller barns boende. Familjerättssekreterarna uttrycker att vad som är ett enskilts barns behov bäst utrönas ur barnets individuella situation, en allmän riktlinje om växelvis boende och exempelvis ålder tycks ej uppfattas som behövlig. Istället förhåller familjerättssekreterarna till föräldrarnas samarbetsförmåga när de tar ställning till huruvida växelvis boende är gynnsamt för ett barn. Geografisk närhet och barnets enskilda situation tas också i beaktande, men efter genomförda intervjuer tycker jag mig kunna se föräldrarnas samarbete som den avgörande faktorn.

Att familjerättssekreterarna agerar inom en diskurs där tolkning av och förhållning till juridiska ramar kretsar kring föräldrars samarbete leder till vissa frågor. Föräldrar som deltar i samarbetssamtal kan ha många skäl till att inte vilja samarbeta med varandra kring olika frågor rörande deras barn. En fråga som uppstår rör de fall där en förälder är övertygad om att en eftergift i en fråga skulle vara negativ för barnet, finns det då utrymme inom samarbetssamtal att vägra samarbete kring den frågan? Eller överskuggar det diskursiva strävandet mot samarbete och fokuset på föräldrakonflikten sakfrågor där förhandling inte gynnar barnet? Det skulle också vara intressant att se vilka alternativa möjliga betydelser av föräldrars konflikter och samarbete, barns vilja, växelvis boende etc. som utesluts i det diskursiva fältet. Om föräldrar nu kan sägas styras mot samarbete och förhandling i samarbetssamtal så skulle alternativa sätt att förstå situationen ge nya handlingsalternativ till föräldrar och därmed nya effekter för de barn som berörs.

7. Referenslista

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Liber. Malmö

Hydén, Lars-Christer & Hydén, Margareta (2010). *Samtal om den nya familjen*. Natur & Kultur. Stockholm

Mattson, Titti. (2010). *Rätten till familj inom barn- och ungdomsvården*. Liber. Malmö

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Ottosen, Mai Heide. (2006). "In the name of the father, the child and the holy genes" *Acta sociologica* 2006 49:29. s 29-46

Rejmer, Annika. (2003). *Vårdnadstvister – En rättsociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Studentlitteratur. Lund.

Ryrstedt, Eva. (2009). "Samarbetssamtal – leder de till en "sann" överenskommelse för barnets bästa, eller bara en förhandlingslösning?" *Svensk juristtidning* 2009:8 s 821-841

SCB (2010). *Föräldrasedarationer*. Barn- och familjestatistik. Statistiska Centralbyrån. Stockholm. http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____27475.aspx (elektronisk)

Schiratzki, Johanna. (2008). *Mamma och pappa inför rätta*. Iustus Förlag. Uppsala.

Schlytter, Astrid. (1999). *Kön och juridik i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund

Socialstyrelsen (2003). *Vårdnad, boende och umgänge*. Stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt. Artikelnr 2003-101-1. (elektronisk)

Socialstyrelsen (2010). *Familjerätt 2008*. Sveriges officiella statistik. Artikelnr 2009-125-14. (elektronisk)

SFS 1949:381 *Föräldrabalken*

SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*

Walin, Gösta & Vängby, Staffan (2010). Lagkommentar till Föräldrabalken 6 kap 18§. 1 juli 2010. www.nj.se/zeteo (elektronisk)

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och praktik*. Studentlitteratur. Lund.